

Prof. dr. sc. Vilma Pezelj

Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

E-pošta: vilma.pezelj@pravst.hr

Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper

DOI: <https://doi.org/10.25234/dosd/36685>

NEKA PITANJA PRAVNOG POLOŽAJA ŽENE PREMA CRESKO-OSORSKOM STATUTU IZ 1441. GODINE*

Sažetak

Autorica analizira neka pitanja pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Cresko-osorskom statutu iz 1441. godine u širem kontekstu kvarnerskih, dalmatinskih i mletačkih statuta te promišlja u čemu su rješenja statutarnog prava u skladu s glavnim tendencijama u regionalnom okviru, a u čemu su njegove eventualne specifičnosti u statusnom, obiteljskom, imovinskom, kaznenom i procesnom pravu. Glagoljčni tekstovi u arhivu osorske općine pokazuju u kojoj su se mjeri statutarne odredbe primjenjivale u praksi. U statutarnim odredbama vidljivo je blagotvorno prožimanje pravnih kultura rimskog, slavenskog, bizantskog, mletačkog, kanonskog i ostalih pravnih sustava.

Ključne riječi: *Cresko-osorski statut, XV. stoljeće, statutarno pravo, pravni položaj žene*

* Ovaj je rad licenciran pod licencom CC BY-NC 4.0 © autor(i). / This work is licensed under a CC BY-NC 4.0 license © author(s).

1. UVOD

U komunalnim pravnim poretcima održale su se neke od javnopravnih i privatnopravnih restrikcija prema ženama iz pravnih poredaka ranoga srednjeg vijeka (Dubby i Perrot, 1994, 174; Ennen, 1989, 29; Guerra Medici, 1986, 116; Ketch i Kuhn, 1984, 146).

Cresko-osorski statut normativni je izvor lokalnog prava koji je važio i za Lubenice, Beli, otok Zaglav i druga mjesta na otoku pa se može reći da je važan izvor municipalnog prava za velik dio Kvarnera.¹ Velik broj odredaba posvećuje pravnom položaju žene, pa se već u čl. 2. Statuta, među pravnim presumpcijama nekoliko njih odnosi na pravni položaj žene (COS I, 2). Ostale se odredbe nalaze na različitim mjestima diljem Statuta. Sastoji se od četiriju knjiga i 293 članka: I. knjiga (odredbe 1.–46.), II. knjiga (odredbe 47.–158.), III. knjiga (odredbe 159.–232.) i IV. knjiga (odredbe 233.–293.). Na stariju nesačuvanu inačicu Statuta ukazuje se u literaturi, a sam Statut katkad se izrijeком poziva na stare odredbe (Beuc, 1953, 61; Karbić i Karbić, 2013, 75). U preambuli Statuta donositelj knez Jakov Dolfin upućuje na vrlo široku analogiju (COS I, 1).

2. STATUSNO PRAVO

Statutarni propisi primjenjivali su se na sve otočane bez obzira na spol i dob te društveni položaj i vjeru. Početak pravne sposobnosti može se odrediti iz presumpcije *iuris et de iure* prema kojoj je *nasciturus* zaštićen u nasljednom pravu (COS I, 2; vidi više: Beuc, 1953, 127). Muške i ženske osobe stječu procesnu sposobnost i sposobnost za sklapanje ugovora s 14 godina (COS I, 24), ali ako su i dalje u očinskoj vlasti ne mogu stvarati obveze. Kći u vlasti oca ne može se obvezati (COS I, 126), a udane žene u vlasti muža ne mogu otuđiti svoju imovinu ni u slučaju da se muž suglasi, osim u slučaju posljednje raspoložbe (COS II, 125).

U dalmatinskoj pravnoj regiji udana žena bila je ograničeno poslovno sposobna (Margetić, 1996a, 180; Roberti, 1935, 136). U vezi s tim pitanjem dalmatinski statuti bitno se razlikuju od rimsko-bizantskog i mletačkog prava i nalikuju karakteristikama langobardskog prava, što je razumljivo uzme li se u obzir vremenska i prostorna blizina starohrvatskog i langobardskog prava na koju je i dosad u literaturi ukazivana pozornost (vidi više u: Margetić, 1996a, 180).²

¹ Odredbe Cresko-osorskog statuta (u nastavku: COS) i Vinodolskog zakona preuzete su iz: Margetić, 2012.

O donošenju Statuta vidi više: Imamović, 1987, 62.

² Žena u langobardskom pravu nije mogla sklapati pravne poslove bez suglasnosti zastupnika, *adiutora*. Margetić (1978, 36) smatra da je bila riječ o institutu koji je na naša područja prodro s područja

Ograničenu pravnu i djelatnu sposobnost imale su sluge i služavke koje se bile u vlasti patrona. Oni se nisu mogli obvezati, njihova je obveza bila bez pravnog učinka (COS II, 127). Oni ne smiju otići od gospodara (COS II, 128), niti ih se smije odvoditi izvan otoka (COS II, 132).³

Osim navedenih slučajeva, ograničena djelatna sposobnost zasnivala se na starosti, zdravlju i spolu. Ako bi nakon smrti netko ostavio nedorasle osobe ne odredivši im tutora, tada je knez određivao jednoga od rođaka, ili, ako takvih nema, treću osobu. Tutori su bili dužni sačiniti javni inventar pupilarne imovine i položiti zakletvu da će njome korisno upravljati. Bez sačinjenog inventara tutor nije mogao stupiti na dužnost tutora. Tutori su ovlašteni zastupati maloljetne u svim parnicama (COS II, 91–95).

Umobolnim se osobama postavljaju skrbnici – kuratori, koji imaju slična prava kao tutori, ali njihova dužnost traje dok šticenici ne ozdrave. Maloumni i umobolni ne mogu otuđivati svoju imovinu dok ne dokažu da su zdravog razuma (COS II, 96; vidi više: Beuc, 1953, 132).

Duhovne su osobe spadale pod crkvenu jurisdikciju (Imamović 1987, 130). Osobe koje su ušle u samostan i položile zavjete nisu mogle oporučiti ni naslijediti oca koji je umro bez oporuke (COS II, 70). Redovnice nisu mogle naslijediti imovinu (COS II, 71), ali su mogle obnašati dužnost oporučnog izvršitelja u skladu s odredbama Statuta (COS II, 72).

3. OBITELJSKO PRAVO

Brakovi su se sklapali u crkvi prema crkvenim propisima (Košuta, 1953, 175; vidi više: Lachner, 2023), a svjetovna vlast nije odlučivala o valjanosti braka, već isključivo o pitanjima bračnog imovinskog prava (Beuc, 1953, 130). Pravovaljani se brak u Statutu naziva *zakoniti brak* (lat. *legitimo matrimonio*), a djeca iz takvoga braka *zakonitom djecom*. Djeca rođena prije sklapanja braka postaju zakonita sklapanjem pravovaljanog braka roditelja (COS II, 69).

Zaruke i brak sklapali su se uz privolu ženinih roditelja, a ako nje nije bilo, kći je mogla biti izuzeta od nasljeđivanja roditelja, a zaručnik, odnosno suprug bio je dužan platiti kaznu od 200 lira, od kojih je polovica pripadala djevojčinih roditeljima (COS II, 148). Ako kći ili sin uz privolu roditelja obećaju sklapanje braka, a ne izvrše obećanje,

talijanske obale, a dijelom preko hrvatskog prava stare hrvatske narodne države koje je nalikovalo langobardskom pravu. Vidi više: Kasap, 2022, 73.

³ Prema odredbama Hvarskog statuta (V., 39) za odvođenje tuđih slugu (služavki) od gospodara (gospodarice) izvan Hvara ili distrikta kazna je bila 25 libara komuni i uz to gospodaru(ici) platiti sve na što prisegne. Vidi više: Pezelj, 2024.

plaćaju kaznu od 200 lira i osuđuju se na zatvorsku kaznu od šest mjeseci (COS III, 205; vidi više: Beuc, 1953, 130).

Miraz i uzmirazje uređuju odredbe 3.–36. I. knjige. Miraz je imovina koju je žena donijela u brak (Košuta, 1953, 174). Žena je ostajala vlasnik miraza, ali ga nije mogla otuđiti ni uz privolu muža, osim za slučaj oporučne raspoložbe (COS II, 125). Žena je bila i vlasnik imovine koju je dobila od muža, odnosno njegovih roditelja pri stupanju u brak – uzmirazje (lat. *contradotta*). Suprug jamči ženi za miraz i uzmirazje čitavom svojom imovinom te je žena preferirana pred svim vjerovnicima. Žena izuzima iz muževe imovine miraz i uzmirazje, a ostatak ostaje vjerovnicima, uz iznimku dugova zbog liječenja, pokopa i najma za stan (COS II, 34). Umre li suprug, žena ima pravo na svoj miraz i uzmirazje, a ako ne može uslijediti isplata miraza i uzmirazja, žena ima pravo uživati muževu imovinu dok uživanjem te imovine ne naplati vrijednost miraza i uzmirazja (COS II, 36).

Ako bi žena bila osuđena zbog preljuba presudom crkvenog suda na rastavu od muža, ne može tražiti natrag miraz pred svjetovnim sudom, ali ako je suprug primi natrag u kuću te s njom nastavi živjeti, dužan joj je vratiti *dos* kakav je bio prije rastave (COS II, 73).

Značajna je odredba Statuta novijeg porijekla prema kojoj u slučaju smrti muža žena ima pravo na svoj miraz i četvrtinu imovine pokojnoga muža i obratno: umre li žena, muž ima pravo na četvrtinu ženine imovine (COS II, 146). Počini li preljub, žena gubi miraz i pravo na četvrtinu (COS II, 147). Prema Beucu (1953, 131), uzmirazje je zamijenjeno četvrtinom muževe imovine. Prema pravnoj presumpciji iz čl. 2. predmnijeva se da je sve što žena posjeduje za vrijeme braka porijeklom muževa imovina. Odnos muža prema mirazu i uzmirazju odnos je mandatara, a bračnoimovinski režim, režim je razlučenih dobara (Beuc, 1953, 131). Svaki supružnik oporučno je raspolagao svojom imovinom. Uživanje imovina u braku je zajedničko, a uprava je pripadala mužu. Statuti Raba (II, 14)⁴ i Paga (V, 44)⁵ izričito predviđaju zajednicu stečene imovine, dok se većina ostalih statuta na različite načine približava idejama bračne zajednice dobara.

Žena i djeca bili su u vlasti muža (COS II, 126). Sve što su žena (osim miraza i uzmirazja) i djeca stekli, išlo je u korist muževe imovine. Djeca u vlasti oca nisu mogla

⁴ Na Rabu je postojala imovinska zajednica ograničena na stečena dobra samo ako je žena unijela u brak bilo kakvu imovinu ili ako oboje u trenutku sklapanja nisu ništa posjedovali. Valja naglasiti da je staro pravo Raba poznavalo univerzalnu zajednicu. Vidi više: Pezelj, 2011, 73; Margetić, 1996b, 254. Nakon što je univerzalna zajednica evoluirala u zajednicu stečenih dobara, u takvom je obliku izvršila utjecaj na Paški statut, kraj osorskog prava koje je također imalo utjecaja na paški pravni sustav. Vlasništvo nad otokom Pagom naizmjenično je pripadalo Rabljanima i osorskim knezovima. Usp. Barbarić i Marković, 1998, 37/75, 38/74, 40/77, 55/94 (kod navođenja isprava, prvo je naveden broj isprave, pa potom broj stranice).

⁵ Na Pagu žena ima pravo na stečena dobra ako je ušla u brak bez miraza i ako u braku nije bilo djece. Vidi više: Pezelj, 2010, 168. Odredbe Paškog statuta preuzete su iz: Čepulo, 2011.

stvarati obveze, a kada su se javnom ispravom emancipirali, postali su *sui iuris*. Emancipacija kćeri uslijedila je sklapanjem braka, a sinova posebnim očitovanjem oca pred kneževom vlašću. Otac nije mogao sina oporukom obvezati na neku činidbu, neovisno o tome je li sin imao svoj dio od očevine ili ne (COS I, 37).

4. STVARNO PRAVO

Creski statut uređuje pravo prvokupa između roditelja i djece. Ako bi otac ili majka prodavali nekretninu, pravo prvokupa pripada sinu, odnosno sinovima, a ako njih nema ili se ne žele poslužiti svojim pravom, to pravo pripada kćerima. Ako otac ili majka nemaju kćeri ili se one ne posluže svojim pravom, dolaze na red rođaci s time da su bliži preferirani nad daljima (Beuc, 1953, 134). Ako bi sin ili kći prodavali nekretninu, očevo je pravo prvokupa preferirano pred svim ostalim. Ako otac ne želi kupiti, pravo prvokupa pripada majci, nakon nje bratu ili sestri te poslije rođacima prodavatelja, s time da bliže srodstvo ima prednost pred daljim. Ako nema rođaka ili oni ne iskoriste svoje pravo, pravo prvokupa pripada susjedima s time da su preferirani oni čije je zemljište bliže onom koje se prodaje (COS II, 80; Beuc, 1953, 135).

Pravo prvokupa nije se primjenjivalo ako je riječ bila o darovanju ili zamjeni, s time da su i u tom slučaju bile određene *stride* (javni proglesi), ali ne radi prava prvokupa nego zbog zaštite vjerovnika, kako bi mogli staviti prigovor. Ta odredba je važila samo za nekretnine (COS II, 79).

5. OBVEZNO PRAVO

U gospodarskom životu grada Creski statut spominje krčmarice u odredbi prema kojoj se onima koji prodaju na malo vjeruje na prisegu do pet malih soldina, odnosno manje ili više prema procjeni suca (COS I, 42; vidi više: Heka, 2020, 547).

6. NASLJEDNO PRAVO

Statut razlikuje testamentarno i intestatno nasljeđivanje, tj. na osnovi oporuke ili Statuta. Aktivnu testamentifikaciju osobe stječu s navršених 14 godina ako nisu duševno bolesne, a spol i društveni položaj na nju nisu utjecali. U listopadu 1667. godine Gašpara, kći pokojnoga Antića zove popa Matija Kožulića da napiše *testament inbrevijarijo*. Kuću i vrt ostavlja majci (Košuta, 1953, 47, 194). Dana 6. studenoga 1667. godine u Nerezinama Martina, udovica Antića Jafića, potvrđuje oporuku svoje kćeri Gašpare i sastavlja svoju oporuku kojom polovicu spomenute kuće ostavlja fratru Frančisku, a drugu polovicu nećacima Matiću i Jakovu (Košuta, 1953, 48, 194–195).

Pasivnu testamentifikaciju imale su osobe bez obzira na dob, spol i društveni položaj. U čl. 2. prisutna je pravna presumpcija ako su otac ili majka odredili nasljednicima svoju djecu, a majka je bila trudna, da je i *nasciturus* nasljednik. Nezakonita djeca mogla su naslijediti samo ako je otac naknadno sklopio zakoniti brak (COS II, 69; vidi više: Kasap, 2022, 64).

6.1. OPORUČNO NASLJEĐIVANJE

Primjena oporuke u nasljeđivanju bila je sve do 12. stoljeća ograničena zbog dominacije obiteljskog vlasništva te se može kazati da je prevladavalo zakonsko nasljeđivanje (Besta, 1961, 9; Calasso, 1954, 257; Leicht, 1943, 169).

Stariji, opći tip nasljeđivanja u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama bio je usmjeren na pravo ostaviteljevih muških potomaka da preuzmu očevu ostavinu nakon njegove smrti.

Komunalno nasljedno pravo odražavalo je različite utjecaje, među kojima u početku i rimske. Nove privredne i društvene okolnosti uzrokovale su veće odstupanje od rimskih normi na ovom području. Osnovna je svrha nasljednopravnih odredbi dalmatinskih statuta bila osigurati cjelovitost imovine. Većina statuta priznaje jednaka prava muškim i ženskim nasljednicima (zadarski, šibenski, paški, brački, hvarski). Dubrovački statut ističe prvenstvo muških nasljednika.⁶ Oporučno nasljeđivanje bilo je ograničeno institutom obiteljskog vlasništva, osobito na Rabu, Braču, Hvaru i Korčuli. Noviji statuti odobravaju raspolaganje za slučaj smrti ne samo za pobožne svrhe, već i u korist bilo koje osobe npr. Šibenski statut (IV, 64)⁷ i Paški statut (IV, 48) koji dopuštaju ostavitelju da slobodno raspolaze polovicom svoje imovine (vidi više: Čepulo, 2011, 73).

Creski statut (II, 57) pravi razliku između prave oporuke i zabilješke o posljednjoj volji, koju naziva *breviarij* (lat. *breviario*) (COS II, 58; vidi više: Margetić, 1996a, 150-151; Beuc, 1953, 141).

U Statutu je sačuvana odredba starog creskog prava prema kojoj je jasno da otac i majka, kad je riječ o obiteljskoj imovini, nisu mogli razbaštiniti svoju djecu. Bili su ovlašteni slobodno raspolagati samo imovinom koju su stekli svojim trudom ili kao što to Statut navodi, drugačije. Novom je odredbom uveden koncept individualnog vlasništva imovine, tj. raspolaganja po volji ostavitelja do visine nužnog prava nasljednika, tj. dvije trećine imovine (COS II, 66; vidi više: Kasap, 2022, 65). Ženini nasljednici mogu sudskom presudom osigurati sebi miraz umrle, a žena ima prednost pred svim vjerovnicima

⁶ Odredbe Dubrovačkog statuta preuzete su iz: Križman i Kolanović, 1990.

⁷ Odredbe Šibenskog statuta preuzete su iz: Herkov, 1982.

pokojnog muža kada traži svoj miraz i uzmirazje, osim ako je riječ o potraživanjima za liječenje pokojnog, za njegov pokop i najam za stan (COS I, 34).

Ako oporučitelj oporuci imovinu sinu, a ako on umre bez nasljednika da ostavina pripadne oporučiteljevoj kćeri, tada umre li kći prije sina i ostavi iza sebe djecu, a potom umre i oporučiteljev sin, njezina djeca nemaju nikakva prava na ostavinu oporučiteljeva sina. Ovo se načelo Creskog statuta primjenjivalo kod sličnih slučajeva i prema ostalim rođacima, a riječ je o načelu oporučne supstitucije.

6.1.1. Oporučni izvršitelj

Ostavitelji su obično oporukom imenovali oporučne izvršitelje koji su provodili ostaviteljevu volju. Statut navodi da izvršitelji oporuke nisu mogli biti redovnici i redovnice nakon polaganja zavjeta (COS II, 64). Ipak, u nastavku odredbe stoji da su opati, opatice, priori i priorice mogli vršiti funkciju izvršitelja posljednje volje čak i nakon što su položili zavjete. Izvršiteljice posljednje volje mogle su biti i žene, a veći se značaj i povjerenje pri sastavljanju privatno-pravnih isprava davao osobama zaređenim redovničkim životom (Kasap, 2022, 68).

6.1.2. Legati

Ako bi netko svoju suprugu u oporuci imenovao ženom i gospodaricom (lat. *domna et domina*) u svojoj kući, to bi značilo da je udovica imala pravo na prehranu i odjeću sukladno imovinskom statusu ostavitelja dok je živjela u čistoći udovištva (COS II, 62; vidi više: Košuta, 1953, 20/180, 26/183, 50/195).

Za razliku od slične odredbe mletačkog Tiepolova statuta iz 1242. godine (IV, 60), prema Cresko-osorskom statutu nema ograničenja na godinu i jedan dan (vidi više: Kasap, 2022, 73).

6.2. NEOPORUČNO NASLJEĐIVANJE

Ako ostavitelj umre bez oporuke, ostavina se dijeli na osnovi sljedećeg propisa Statuta: prvo se pozivaju descendent, potom ascendent pa kolaterali, a ako ni njih nema, postupa se prema običaju otoka (COS II, 67). Nasljeđivanje žena koje umru bez oporuke obavljalo se na isti način kao i nasljeđivanje muških osoba (COS II, 68).

Oni koji su ušli u samostan i položili zavjete nisu mogli oporučivati, nego se njihova imovina nasljeđivala *ab intestato*. Samostanu je pripadao dio od pokretnina koji bi pripadao jednom sinu. Ako ostavitelj nije imao descendenata ni njihove djece bez obzira na spol, ne-

kretnine su pripadale samostanu. Redovnik ili redovnica nisu mogli naslijediti ako su položili zavjete za slučaj da im je otac umro bez oporuke a ostavio je djecu bez obzira na spol ili njihove descendente, brata ili njegove descendente (COS II, 71; vidi više: Beuc, 1953, 143).

Nasljeđivanje bračnih drugova primjenjuje se ako ostavitelj nema nasljednika. Preživjeli bračni drug nasljeđuje četvrtinu ostavine umrloga. Udovica uz navedeno dobiva i svoj miraz (COS II, 146). Ako ostavitelj ima descendente te oporukom odredi ženu da bude *Donna e Madonna in casa sua*, znači da udovica ima pravo, osim onoga što ostaje u kući, samo na onaj dio koji joj je potreban za život i odijevanje dok ostaje neporočna udovica (COS II, 62; vidi više: Beuc, 1953, 144; Bartulović i Ignjatović, 2017, 1). Ostavina bez oporuke i nasljednika pripadala je komuni (COS II, 76).

Na Cresu (COS II, 67; vidi više: Margetić, 1996a, 157–158), Rijeci (Riječki statut II, 34),⁸ Krku (Krčki statut II, 80(2)) i Rabu (Rapski statut II, 5 i 10) vladalo je načelo izjednačenosti muških i ženskih descendenata u slučaju neoporučnog nasljeđivanja. Na Cresu je sačuvana rimska ideja jedinstvenosti ostavinske mase, kao i prednost muškarca pred ženama u skladu s langobardsko-franačkim koncepcijama, prema uzoru na mletačko pravo (COS II, 67). Sestre ostavitelja pozivane su na nasljedstvo tek ako nije bilo oca, djeda po ocu itd. te braće i njihove djece (vidi više: Margetić, 1996a, 163–164).

Neoporučno nasljeđivanje daljnjih rođaka regulirano je u Rapskom (II, 17) i Riječkom (II, 34) statutu prema načelu *paterna paternis, materna maternis*. Prema odredbi Cresko-osorskog statuta (II, 67) (prema uzoru na sličnu odredbu Mletačkog statuta J. Tiepola iz 1242, IV, 27), nasljeđuje se *po običajima otoka*. Krčki statut (II, 80, 2) sadrži odredbu prema kojoj prednost imaju muški ascendenti povezani s ostaviteljem muškom lozom (vidi više: Margetić, 1996a, 165).

6.3. NUŽNO NASLJEDNO PRAVO

U Cresko-osorskom statutu (COS II, 66; vidi više: Beuc, 1953, 142) sačuvana je stara odredba prema kojoj je na tom otoku ranije ostavitelj mogao slobodno oporučiti stečenu imovinu, dok ga u ostalome nasljeđuju djeca. U vezi s očevinom koju je ostavitelj naslijedio od svojih predaka, takve slobode nije bilo, što znači da se i na Cresu sačuvao pojam obiteljske imovine. Ipak, sačuvani Statut odobrava roditelju slobodno raspolaganje trećinom imovine. Time je uvedeno čisto individualno vlasništvo, a ujedno i nužno nasljedno pravo djece u visini od dvije trećine ostavštine. Kao primjer može se uzeti zapis od 14. lipnja 1761. godine kada Ivan Krivičić dijeli svoju imovinu na tri dijela: dva dijela ostavlja svojim kćerima Jakovi i Mikulini, svakoj po trećinu, dok trećim dijelom raspolaže za svoju dušu (Košuta, 1953, 62/203.).

⁸ Odredbe Riječkog statuta preuzete su iz: Herkov, 1948.

Ujedno su u Cresko-osorskom statutu (III, 231) nabrojeni i razlozi zbog kojih je roditelj mogao isključiti iz nasljedstva nedostojno dijete: razlozi su preuzeti iz Justinijanove Novele 115.⁹ U Rapskom statutu (II, 10) za takve je slučajeve preuzeto mletačko pravo prema kojem je otac mogao sinu oduzeti nasljedno pravo zbog zlostavljanja oca i stupanja u brak protiv volje roditelja. U Krčkom statutu (II, 68 (10)) tome je dodano i neuzdržavanje ostarjelih roditelja (vidi više: Margetić, 1996a, 166).

7. KAZNENO PRAVO

Cresko-osorski statut spominje kaznena djela u svezi sa ženama i to: preljub, trovanje, silovanje, upućivanje ružnih riječi osobi dobra glasa, zbacivanje pokrivala s glave, krađu te obrezivanje krivotvorenog novca.

7.1. PRELJUB

Kazneno djelo preljuba regulira se u svim knjigama Statuta (I, 2; II, 147; III, 204), osim u IV. knjizi koja nosi naslov *O zločinima*. Prema prisilnoj predmnjevi iz čl. 2. kada bi se netko, optužen za preljub branio rekavši da je srodnik žene i da je može uzeti za suprugu, predmnijeva se da je on počinio preljub s njom i ne dopušta se dokazivanje protivnoga (COS I, 2).

Statut kažnjava udane žene koje počine preljub gubitkom svih dobara u korist muža. Muškarac koji počinio preljub s udanom ženom, kažnjava se s 50 libara i kaznom zatvora od šest mjeseci. Uz to ga je knez ovlašten kazniti uzimajući u obzir okolnosti počinjenoga s obzirom na tužbu supruge ili njegovih rođaka (COS II, 147).

Udovica koja počinio preljub gubi sva dobra pokojnog muža u korist njegovih najbližih rođaka. Istom odredbom kažnjavaju se svodnici ili svodnice i to prvi put šibanjem, žigosanjem lica, čela, oba obraza i doživotnim protjerivanjem s otoka. U slučaju povratka na otok kazna se ponavlja (COS, III, 204).

Rapski statut u gl. 12. predviđa, uz gubitak dobara, istjerivanje iz kuće supruge, a Splitski protjerivanje iz grada.¹⁰ Zadarski statut predviđa mogućnost uskrate pravne zaštite za preljubnicu koja bi pokrenula parnicu za povrat miraza (Zadarski statut, III, 94; vidi više: Radić, 2008, 350).¹¹ Najdetaljnije regulira preljub Statut grada Bala u čak šest

⁹ O razlozima isključivanja iz nasljedstva prema Poljičkom statutu te komparativno i sličnostima s rješenjima Cresko-osorskog statuta, vidi više: Pezelj, 2024, 191.

¹⁰ Odredbe Splitskog statuta preuzete su iz: Cvitanić, 1998.

¹¹ Odredbe Zadarskog statuta preuzete su iz: Križman i Kolanović, 1997.

odredbi. Najstrože kažnjavanje preljuba, čak i za muškarca propisuje Mošćenički statut (vidi više: Grozdanić i Rittossa, 2011, 44).

7.2. TROVANJE

Kod nekih kaznenih djela žene se ne osuđuju na iste kazne kao muškarci (Beuc, 1953, 152). Kazna za trovanje nekom stvari, napitkom ili pripremljenim travama razlikuje se prema spolu i posljedici koju je proizvelo trovanje. Trovaču se odsijeca ruka, a trovačici nos i dojka. U slučaju smrti otrovanog, predviđeno je spaljivanje za oboje (COS IV, 276). Ta odredba nalikuje odredbi iz čl. 59. Vinodolskog zakona koji za trovateljice predviđa novčanu kaznu od 100 libara, a spaljivanje u slučaju nemogućnosti plaćanja kazne (vidi više: Milotić i Milotić, 2022, 59–69; Jovanović i Trstenjak, 2018, 55; Margetić, 1996b, 249).

Rapski protostatut iz 1234. godine određuje postupanje sa ženom koja priprema otrovne trave, određujući da se ne može očistiti ni željezom, tj. nošenjem usijanog željeza (Božji sud), pa ako otrovani umre, trovačica se spaljuje na lomači (Milović i Milović Karić, 2005, 40).

U statutima postoje sličnosti i razlike u definiranju zločina čarobnjaštva i vještičarenja, a različite su i kazne za navedene zločine (vidi više: Grozdanić i Rittossa, 2011, 74 i dalje). Dok većina statuta određuje kazne za *herbariae* (Splitski statut, IV, 87; Trogirski statut, II, 26;¹² Skradinski, 76;¹³ Rapski statut IV, 51;¹⁴ Hvarski statut III, 10;¹⁵ Kotorski statut, 101¹⁶), samo Korčulanski statut (cap. XVII;¹⁷ vidi više: Redep, 1989, 237–249) i Dubrovački statut (IV, 7) pobliže određuju njegov sadržaj.

7.3. SILOVANJE

Za kazneno djelo silovanja propisana je smrtna kazna odsijecanjem glave, osim ako dođe do sklapanja braka s počiniteljem silovanja (uz dozvolu roditelja, braće ili nećaka) kada počinitelj plaća sto malih libara, od kojih polovica ide općini, a polovica rođaku

¹² Odredbe Trogirskog statuta preuzete su iz: Berket, 1988.

¹³ Odredbe Skradinskog statuta preuzete su iz: Birin, 2002.

¹⁴ Odredbe Rapskog statuta preuzete su iz: Margetić i Strčić, 2004.

¹⁵ Odredbe Hvarskog statuta preuzete su iz: Cvitanić, 1991.

¹⁶ Odredbe Kotorskog statuta preuzete su iz: Antović, 2009.

¹⁷ Odredbe Korčulanskog statuta preuzete su iz: Cvitanić, 2002.

koji je stvar prijavio. Pomoćnik kod silovanja, muško ili žensko, kažnjava se prema procjeni od strane vlasti prema vrsti kaznenog djela (COS IV, 288).

Kod kaznenog djela silovanja prožimaju se elementi prava, morala, socijalne pravde i nastojanja ublažavanju posljedica. Često se kazna mogla izbjeći zaključenjem braka između počinitelja i žrtve, čime se umanjuju posljedice kaznenog djela (vidi više: Grozdanić i Rittossa, 2011, 53; Bartulović i sur., 2018, 1091).

Silovanje je jedan od učestalih vidova kriminala u komunalnim društvima. Skradinski ga statut (cap. 92) naziva *primum maleficium post omicidium*, a zbog napada na temelje komunalnog života strogo ga sankcioniraju svi dalmatinski statuti (Jaramaz Reskušić, 1996, 53; Heršak, 1989, 195–212). Zanimljivo je da kazneno djelo silovanja Zadarski statut ne normira, a Paški statut ne normira ga u VI. knjizi, nego u Paškom kaznenom statutu iz 1462. godine (Čepulo, 2011, 100). Rapski statut (IV, 66, 67) kod kaznenog djela silovanja vrlo lijepo ilustrira društvene odnose. Silovanje žene *bonae qualitatis* kažnjava se sa 100 perpera (polovica općini, polovica silovanoj) i progonstvom od jedne godine, dok se silovanje bludnice ili služavke kažnjava s dvanaest perpera, a bludnice u javnoj kući sa šest perpera. Ako silovatelj ne može platiti, u prvom će mu se slučaju iskopati oba oka, u drugome siječe mu se desna šaka, a u trećem se bičuje i označava žigom (vidi više: Margetić, 1996b, 261).

Vinodolski zakon u čl. 56. za silovanje i pokušaj silovanja propisuje visoku novčanu kaznu od 50 libara (oko 25 dukata) knezu i oštećenju (ako se s njome drugačije ne nagodi), dok ostale kvarnerske i dalmatinske komune propisuju mogućnost smrtne kazne i izгона. Vinodolski zakon ne pravi razliku s obzirom na društveni položaj i obiteljski status silovane žene.

7.4. UPUĆIVANJE RUŽNIH RIJEČI OSOBI DOBRA GLASA

Upućivanje ružnih riječi osobi dobra glasa kažnjava se s dvanaest bizanata od kojih šest ide oštećenome, a šest općini. Pretpostavlja se da je uvreda izrečena pred osobom (COS IV, 289).

Kod ovih je kaznenih djela riječ o namjernim povredama tuđe časti i ugleda uvredljivim riječima. Kod određivanja kazne za uvredu neki statuti ne prave razlike između staleške pripadnosti počinitelja djela, kao npr. Trogirski (II, 6), za razliku od primjerice Splitskog (IV, 12), Bračkog (III, 33),¹⁸ Hvarskog (III, 38) i Skradinskog (cap. 20) statuta koji stalešku pripadnost uzimaju u obzir. Jedan od statuta koji normira delikt uvrede i tučnjave između žena jest Statut Korčule (cap. 189).

¹⁸ Odredbe Bračkog statuta preuzete su iz: Cvitanić, 2006.

7.5. ZBACIVANJE POKRIVALA S GLAVE

Za zbacivanje pokrivala (marame/rupca ili vela) s glave žene dobra glasa kazna je dvanaest bizanata od kojih šest pripada općini, a drugih šest uvrijeđenoj. Ako je maramu zbacila žena ženi dobra glasa kazna je tri bizanata, od kojih dva pripadaju općini, a jedan uvrijeđenoj (COS IV, 290). U oba slučaja dovoljno je dokazati jednim svjedokom.

Prema Vinodolskom zakonu (cap. 27) vrlo je visoka kazna za zbacivanje pokrivala s glave i razlikuje se ovisno o spolu počinitelja. Ako je počinitelj muškarac, dužan je platiti 50 libara, od čega dvije libre idu knezu, a 48 libara oštećenoj ženi (vidi više: Novak, 2009, 315). Ako je počinitelj žena, kažnjava se kaznom od dvije libre dvoru, a oštećenoj je dužna dvije ovce. Ako nema svjedoka kaznenog djela, optužena se može osloboditi polaganjem zakletve u svoju nevinost (vidi više: Novak, 2009, 332).

7.6. KRAĐA

Kaznenom djelu krađe posvećeni su čl. 261.–266. IV. knjige Cresko-osorskog statuta. Za kažnjavanje krađe opisane u čl. 261. i 262. (vrijednost stvari od jednog soldina do 50 libara te od 50 do 60 libara) ne pravi se razlika u kažnjavanju glede spola počinitelja, a za krađu u vrijednosti stvari navedenoj u čl. 263.–266. kazna se razlikuje prema vrijednosti stvari i spolu počinitelja. Najmanji iznos za koji je predviđena kazna prema spolu počinitelja jest 60 do 70 libara, a kažnjava se nadoknadom štete vlasniku i odsijecanjem desne ruke ako je riječ o muškarcu, a nadoknadom štete, odsijecanjem dojke i šibanjem na trgu ako je riječ o ženi (COS IV, 263). Ako je vrijednost ukradene stvari 70 do 80 libara, muško se kažnjava odsijecanjem ruke od ramena i vađenjem oka uz povrat stvari vlasniku, a žena se kažnjava odsijecanjem nosa i dojke te dvostrukim šibanjem oko glavnog trga uz nadoknadu štete vlasniku (COS IV, 264). Za krađu stvari vrijedne 80 do 90 libara za muškarca propisano je odsijecanje ruke i vađenje oba oka uz nadoknadu štete vlasniku, a za ženu odsijecanje nosa i dojke uz nadoknadu štete vlasniku (COS IV, 265). Ako je vrijednost ukradene stvari iznad 90 libara, kazna za muškog počinitelja je vješanje uz nadoknadu vlasniku iz imovine kradljivca. Žena se kažnjava smrtnom kaznom odsijecanjem glave uz nadoknadu vrijednosti stvari iz njezine imovine prema prisezi vlasnika ukradene stvari (COS IV, 266).

7.7. OBREZIVANJE KRIVOTVORENOG NOVCA

Cresko-osorski statut kažnjava obrezivanje krivotvorenog novca i to muške počinitelje odsijecanjem desne ruke i vađenjem oka a žene počiniteljice odsijecanjem nosa, dojke i jednog uha (COS IV, 279).

8. PROCESNO PRAVO

Procesna sposobnost stjecala se prema Cresko-osorskom statutu s 14 godina (COS I, 24). Laici nisu odgovarali pred crkvenim sudovima, pod prijetnjom kazne od tri bi-zanata (COS I, 6).

Bračni sporovi rješavani su pred crkvenim sudom, osim imovinskih bračnih sporova koje su rješavali komunalni sudovi. Svjetovna vlast nije odlučivala o valjanosti braka, nego samo o bračnim imovinskim sporovima (COS II, 73; vidi više: Beuc, 1953, 130).

Cresko-osorski statut poznaje uskratu pravne zaštite u nekoliko slučajeva. Žena koja je zbog preljuba presudom crkvena suda rastavljena, ne može pokrenuti spor protiv muža o svom ženidbenom daru. Ako je ženu muž nakon rastave primio, a njezin se miraz može utvrditi, miraz joj se vraća u stanje prije rastave (COS II, 7; vidi više: Radić, 2008, 350).

Muž nije mogao povesti postupak za novac koji mu je žena ostavila zapisom. Ako žena sa zapisom ostavi mužu novac, o iznosu zapisa ne može se pokrenuti postupak, već samo od ostatka pa zapis ostaje *pleno iure* kod muža (COS II, 64).

Osim presuda donesenih u redovitom ili skraćenom (sumarnom) postupku (COS III, 213), postojale su, tzv. arbitražne presude dobrih ljudi koje su donosili arbitri u postupku ili pitanju među srođnicima. U parnicama među rođacima do trećega stupnja uključivo, nije rješavao redovni sud, nego arbitri koje su stranke same izabrale na osnovi nagodbe da će spor riješiti arbitrarnim putem. Protiv takve presude nije se mogla izjaviti žalba. Postupak se vodio sumarno (dva mjeseca), a presudu donesenu po arbitrima knez je bio dužan potvrditi i dati na izvršenje (COS III, 217).

9. ZAKLJUČAK

Velik broj odredaba Cresko-osorskog statuta posvećen je položaju žene. Statutarni propisi primjenjivali su se na sve otočane bez obzira na spol. Početak pravne sposobnosti može se odrediti iz presumpcije *iuris et de iure* prema kojoj je *nasciturus* zaštićen u nasljednom pravu. Osobe obaju spolova stječu procesnu sposobnost i sposobnost za skla-panje ugovora s 14 godina, ali ako su i dalje u očinskoj vlasti, ne mogu stvarati obveze. Kći u vlasti oca ne može se obvezati, a udane žene u vlasti muža ne mogu otuđiti svoju imovinu ni ako je muž suglasan, osim u slučaju posljednje raspoložbe.

Ograničenu pravnu i djelatnu sposobnost imale su sluge i služavke koji su bili u vlasti patrona. Duhovne osobe spadale su pod crkvenu jurisdikciju. Redovnice nisu mogle naslijediti imovinu, ali su mogle obnašati dužnost oporučne izvršiteljice u skladu s odredbama Statuta.

Zaruke i brak sklapali su se uz privolu ženinih roditelja, a ako nje nije bilo, kći je mogla biti izuzeta od nasljeđivanja roditelja, a zaručnik odnosno suprug bio je dužan platiti novčanu kaznu, od koje je polovica pripadala djevojčinih roditeljima. Ako kći ili sin uz privolu roditelja obećaju sklapanje braka, a ne izvrše obećanje, osuđuju se na novčanu i zatvorsku kaznu. Žena je ostajala vlasnik miraza, ali ga nije mogla otuđiti ni uz privolu muža, osim za slučaj oporučne raspoložbe. Žena je bila i vlasnik imovine koju je dobila od muža, odnosno njegovih roditelja pri stupanju u brak – uzmirazje (lat. *contradotta*). Suprug jamči ženi za miraz i uzmirazje čitavom svojom imovinom te je žena preferirana pred svim vjerovnicima. Žena izuzima iz muževe imovine miraz i uzmirazje, a ostatak ostaje vjerovnicima uz iznimku dugova zbog liječenja, pokopa i najma za stan.

Cresko-osorski statut uređuje pravo prvokupa između roditelja i djece. Ako bi otac ili majka prodavali nekretninu, pravo prvokupa pripada sinu odnosno sinovima, a ako njih nema ili se ne žele poslužiti svojim pravom, to pravo pripada kćerima. Ako bi sin ili kći prodavali nekretninu, očevo je pravo prvokupa preferirano pred svim ostalim. U slučaju da otac ne želi kupiti, pravo prvokupa pripada majci, nakon nje bratu ili sestri.

Statut razlikuje testamentarno i intestatno nasljeđivanje, tj. na osnovi oporuke ili Statuta. Aktivnu testamentifikaciju osobe stječu s navršenih 14 godina, ako nisu duševno bolesne, a spol i društveni položaj na nju nisu utjecali. Pasivnu testamentifikaciju imale su osobe bez obzira na dob, spol i društveni položaj. Cresko-osorski statut pravi razliku između prave oporuke i zabilješke o posljednjoj volji, koju naziva breviarij (lat. *breviario*).

U Statutu je sačuvana odredba starog creskog prava prema kojoj je jasno da otac i majka – u vezi s obiteljskom imovinom – nisu mogli razbaštiniti svoju djecu. Novom je odredbom uveden koncept individualnog vlasništva imovine, tj. raspolaganja prema volji ostavitelja do visine nužnog prava nasljednika, tj. dvije trećine imovine. Žena ima prednost pred svim vjerovnicima pokojnog muža kada traži svoj miraz i uzmirazje, osim ako je riječ o potraživanjima za liječenje, pokop i najam stana.

Sačuvani glagoljčni tekstovi iz arhiva osorske općine ukazuju da su ostavitelji u praksi koristili mogućnost oporučnog imenovanja supruge ženom i gospodaricom (lat. *donna et domina*), što bi značilo da je udovica imala pravo na prehranu i odjeću sukladno imovinskom statusu ostavitelja dok je živjela u čistoći udovištva. Za razliku od slične odredbe mletačkog Tiepolova statuta iz 1242. godine, prema Cresko-osorskom statutu nema ograničenja na godinu i jedan dan.

Nasljeđivanje žena koje umru bez oporuke obavljalo se na isti način kao i nasljeđivanje muških osoba. Oni koji su ušli u samostan i položili zavjete nisu mogli oporučivati, nego se njihova imovina nasljeđivala *ab intestato*. Redovnik ili redovnica nisu mogli naslijediti ako su položili zavjete za slučaj da im je otac umro bez oporuke a ostavio je djecu bez obzira na spol ili njihove descendente, brata ili njegove descendente.

Nasljeđivanje bračnih drugova primjenjuje se ako ostavitelj nema nasljednika. Preživjeli bračni drug nasljeđuje četvrtinu ostavine umrloga, a udovica osim navedenoga dobiva i svoj miraz. Ostavina bez oporuke i nasljednika pripadala je komuni. Vladalo je načelo izjednačenosti muških i ženskih descendenata i prednost muškaraca pred ženama. Cresko-osorski statut odobrava roditelju slobodno raspolaganje trećinom imovine, čime je uvedeno čisto individualno vlasništvo i nužno nasljedno pravo djece u visini od dvije trećine ostavine.

Preljubnice se kažnjavaju gubitkom svih dobara u korist muža, a kaznu snosi i preljubnik. Cresko-osorski statut poznaje uskratu pravne zaštite u nekoliko slučajeva, a jedan od njih odnosi se na preljubnicu. Žena koja je zbog preljuba presudom muževa crkvena suda rastavljena, ne može pokrenuti spor o ženidbenom daru. Ako ju je njezin muž nakon rastave primio, a njezin miraz se može utvrditi, miraz joj se vraća u stanje prije rastave.

Silovanje se kažnjava odsijecanjem glave osim ako dođe do sklapanja braka uz dozvolu roditelja, braće ili rođaka neovisno o osobnom i društvenom statusu silovane.

Kod nekih kaznenih djela žene se ne osuđuju na iste kazne kao muškarci. Krađa se kažnjava jednako za oba spola ako je vrijednost ukradene stvari do 60 libara, a više od toga iznosa razlikuje se visina i način izvršenja kazne prema spolu počinitelja. Zbacivanje pokrivala s glave kažnjava se u ovisnosti o spolu počinitelja i dobrom glasu počinitelja i žrtve.

Osim presuda donesenih u redovitom ili skraćenom (sumarnom) postupku, postojale su tzv. arbitražne presude dobrih ljudi koje su donosili arbitri u postupku ili pitanju među srodnicima.

Glagoljični tekstovi u arhivu osorske općine pokazuju u kojoj mjeri su se statutarne odredbe koje reguliraju pravni položaj žene primjenjivale u svakodnevnom životu. Osim odredbi staroga creskog prava, kod reguliranja pravnog položaja žene vidljivo je prihvaćanje novijih odredbi i utjecaja susjednih pravnih područja što ukazuje na uklopljenost Cresa u onodobne kulturne i pravne tokove Europe, što je posebno važno u vremenu isticanja europskog identiteta i zajedničke pravne baštine.

LITERATURA

KNJIGE I ZNANSTVENI ČLANCI:

1. Antović, J. (2009). *Statut grada Kotora*. Kotor: Državni arhiv Crne Gore.
2. Barbarić, J.; Marković, J. (1998). *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Supplementa (Volumen I)*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Hrvatski državni arhiv.
3. Bartulović, Ž.; Erent Sunko, Z.; Pezelj, V. (2018). Spolno zlostavljanje i druga kaznena djela nasilja nad ženama u zakonicima srednjovjekovnog germanskog prava s naglaskom na *Lex Salica* i *Lex Ribuarica*. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 39(3), 921.–945. DOI: <https://doi.org/10.30925/zpfsr.39.3.1>.

4. Bartulović, Ž.; Ignjatović, M. (2017). Widow enjoyment in Roman and Medieval Law (comparison with Venice, Frankish and "Istrian marriage"), The second International Balkan Conference for Roman Law and Roman Legal tradition "The Universality of Roman Law". *Ius Romanum*, 2, 1.–10.
5. Berket, M. (1988). *Statut grada Trogira*. Split: Književni krug Split.
6. Besta, E. (1961). *Le successioni nella storia del diritto italiano*. Milano: Giuffrè.
7. Beuc, I. (1953). Osorska komuna u pravnopovjesnom svijetlu. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 1, 5.–161.
8. Birin, A. (2002). *Statut grada Skradina*. Zagreb, Skradin: Matica hrvatska.
9. Calasso, F. (1954). *Medio evo del diritto (Vol. I – Le fonti)*. Milano: Giuffrè.
10. Cessi, R. (1938). *Gli statuti veneziani di Jacobo Tiepolo del 1242 e le loro glosse*. Venezia: Presso la segreteria del R. Istituto nel Palazzo Loredan.
11. Cvitanić, A. (1991). *Hvarski statut*. Split: Književni krug.
12. Cvitanić, A. (1998). *Statut grada Splita*. Split: Književni krug Split.
13. Cvitanić, A. (2002). *Statut grada i otoka Korčule*. Korčula: Grad Korčula.
14. Cvitanić, A. (2006). *Srednjovjekovni statut bračke komune (2. izdanje)*. Split: Književni krug Split.
15. Čepulo, D. (2011). Pravna baština i društveno okruženje Paškog statuta. U: *Statut paške općine (Statuta Communitatis Pagi)* (str. 29.–118). Pag, Zagreb: Ogranak Matice hrvatske u Pagu, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
16. Dubby, G.; Perrot, M. (1994). *A History of Women in the West*. Harvard: Harvard University Press.
17. Ennen, E. (1989). *The Medieval Woman*. Oxford: John Wiley & Sons Limited.
18. Giuliani, A. (M.D.C.XXXX.). *Statuto di Cherso et Oszero – Conlicentia de Superiori Appresso Gio. Venecija*.
19. Grozdanić, V.; Rittossa, D. (2011). Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena. U: V. Grozdanić (ur.). *Kada žena ubije, Interdisciplinarni pristup* (str. 15. –100.). Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
20. Guerra Medici, M. T. (1986). *I diritti delle donne nella società altomedievale*. Napulj: Edizioni Scientifiche Italiane.
21. Heka, L. (2020). Prisega kao dokazno sredstvo u Vinodolskom zakonu. *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, 41(2), 547.–564. DOI: <https://doi.org/10.30925/zpfsr.41.2.6>.
22. Herkov, Z. (1948). *Statut grada Rijeke iz godine 1530*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb.
23. Herkov, Z. (1982). *Knjiga statuta, zakona i reformacija grada Šibenika*. Šibenik: Muzej grada Šibenika.
24. Heršak, G. (1989). Krivično djelo silovanja u Korčulanskom statutu i komparativno. *Zbornik radova Statut Korčule 1214*. Zagreb–Samobor, 195.–212.
25. Imamović, E. (1987). *Otoci Cres i Lošinj od ranog srednjeg vijeka do konca XVIII stoljeća*. Mali Lošinj: OK SSRN Cres–Lošinj, SIZ kulture općine Cres–Lošinj.
26. Jaramaz Reskušić, I. (1996). *Kazneni sustav u Šibeniku od 14. do 16. stoljeća*. Šibenik: Gradska knjižnica Juraj Šižgorić Šibenik.
27. Jovanović, K.; Trstenjak, J. (2018). Incantatrix, fattucchiera, višćica, čarobnica, vražarica, čarnica – percepcija vještica u srednjem i ranome novom vijeku. *Croatia Christiana periodica*, 42(18), 55.–80.
28. Karbić, D.; Karbić, M. (2013). *The Laws and Customs of Medieval Croatia and Slavonia – A Guide to the Extant Sources*. London: UCL School of Slavonic and East European Studies in Russia and Eastern Europe. Dostupno: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1469335/1/The%20Laws%20of%20Croatia.pdf> (pristupljeno: 20. svibnja 2025.).
29. Kasap, J. (2022). Osobitosti nasljedno-pravnog uređenja Cresko-osorskog statuta iz 1441. godine. *Pravni vjesnik*, 38(3–4), 58.–84. DOI: <https://doi.org/10.25234/pv/23804>.
30. Ketch, P.; Kuhn, A. (1984). *Frauen im Mittelalter, Band 2*. Düsseldorf: Schwann.

31. Košuta, L. (1953). Glagoljski tekstovi u arhivu osorske općine. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 1, 163.–218.
32. Križman, M.; Kolanović, J. (1990). *Statut grada Dubrovnika 1272*. Dubrovnik: Historijski arhiv Dubrovnik.
33. Križman, M.; Kolanović, J. (1997). *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno novim uredbama donesenim do godine 1563*. Zagreb, Zadar: Matica hrvatska Zadar, Hrvatski državni arhiv Zadar.
34. Lachner, V. (2023). Obiteljskoppravna regulacija Cresko-osorskog statuta iz 1441. godine. *Pravni vjesnik*, 39(2), 29.–51. DOI: <https://doi.org/10.25234/pv/25340>.
35. Leicht, P. S. (1943). *Storia del diritto italiano, Il Diritto privato. Parte seconda. Diritti reali e di successione*. Milano: Giuffrè.
36. Margetić, L. (1978). Bizantsko bračno imovinsko pravo u svjetlu Novele XX Lava Mudroga (s osobitim obzirom na razvoj bračnog imovinskog prava u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama). *Zbornik radova Vizantološkog instituta*, 28, 19.–50.
37. Margetić, L. (1996a). *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*. Zagreb: Narodne novine.
38. Margetić, L. (1996b). *Istra i Kvarner: izbor studija*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
39. Margetić, L. (2012). *Srednjovjekovni zakoni i opći akti na Kvarneru*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
40. Margetić, L.; Strčić, P. (2004). *Statut rapske komune iz 14. stoljeća*. Rijeka: Adamić.
41. Margetić, L.; Strčić, P. (2008). *Krički (Vrbanski) statut iz 1388. (2. izdanje)*. Krk, Zagreb: Povijesno društvo otoka Krka, Društvo Krčana i prijatelja otoka Krka.
42. Milotić, D.; Milotić, I. (2022). *Proces protiv Dilette, Motovun – 1271. U prožimanju rimskog, kanonskog, običajnog i mletačkog prava*. Pazin, Motovun: Državni arhiv u Pazinu.
43. Milović, Đ.; Milović Karić, G. (2005). Tjelesne kazne u rapskom protostatutu iz 1234. godine. *Acta medico-historica Adriatica*, 3(1), 37.–42.
44. Novak, Z. (2009). Neki aspekti pravnog položaja žena u Vinodolskom zakonu, Senjskom i Krčkom statutu. *Historijski zbornik*, 62(2), 315.–343.
45. Petris, S. (1889). *Lo statuto dell'isola di Cherso ed Ossero*. Capodistria: Programma dell'I. R., Ginnasio Superiore di Capodistria.
46. Pezelj, V. (2010). Pravni položaj žene u Paškom statutu 1433. *Analiza Pravnog fakulteta u Beogradu*, 53(1), 168.–194.
47. Pezelj, V. (2011). Neki elementi pravnog položaja žene u Rapskom statutu iz 14. st. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 48(1), 73.–81.
48. Pezelj, V. (2024). Neka pitanja pravnog položaja žene prema Poljičkom statutu iz 1440. godine. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 67, 177.–208.
49. Pezelj, V.; Erent Sunko, Z.; Bartulović, Ž. (2024) Neka pitanja pravnog položaja žene prema Hvarskom statutu iz 1331. godine (povodom 690 godina). *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 61(1), 1.–26. DOI: <https://doi.org/10.31141/zrpf.2024.61.151.1>.
50. Radić, Ž. (2008). Dalmatinsko statutarno pravo i pitanje uskrate pravosuđa i prava. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 45(2), 345.–358.
51. Ređep, J. (1989). Moć vradžbine (razmišljanja povodom XVII gl. Korčulanskog statuta). U: Z. Šeparović (ur.). *Zbornik radova Statut grada i otoka Korčule iz 1214. (str. 237.–249.)*. Zagreb: Jugoslavensko viktinološko društvo.
52. Roberti, M. (1913). *Le origini dell'esecutore testamentario*. Modena: Società Tipografica Modenese.
53. Roberti, M. (1935). *Svolgimento storico del diritto privato in Italia. Vol. I – Introduzione. Parte Prima – Concetti generali di diritto privato*. Padova: CEDAM.

Vilma Pezelj, Ph.D., Full Professor

Faculty of Law, University of Split

E-mail: vilma.pezelj@pravst.hr

ISSUES REGARDING THE LEGAL POSITION OF WOMEN IN THE 1441 STATUTE OF CRES-OSOR

Abstract

The author analyses selected issues regarding the legal status of women in the medieval Statute of Cres and Osor of 1441 within the broader context of the statutes of Kvarner, Dalmatia and Venice, statutory legal solutions in line with the main tendencies in the regional framework, and their specificities in the domains of status, family, property, criminal and procedural law. The Glagolitic texts in the archives of the Municipality of Osor and Cres show the scope of application of these statutory provisions in practice. The statutory provisions demonstrate a beneficial interaction of legal cultures of Roman, Slavic, Byzantine, Venetian, Canon law, and other legal systems.

Key words: *Statute of Cres and Osor, 15th century, statutory law, legal position of women*